

## פתרון הבחינה

# תנ"ך

חורף תשע"ז, 2017, שאלונים: 1206, 136

מוגש ע"י צוות המורים של "יואל גבע"

### הערות:

1. התשובות המוצגות כאן הן בגדר הצעה לפתרון השאלון.
2. תיתכנה תשובות נוספות, שאינן מוזכרות כאן, לחלק מהשאלות.

### פרק ראשון – ספר בראשית (24 נקודות)

הנבחנים נדרשו לענות על שתי השאלות 1-2 (לכל שאלה - 12 נקודות): בכל אחת מהשאלות סעיף א' (חובה) (7 נקודות), ועל אחד מהסעיפים ב-ג (לכל סעיף - 5 נקודות).

#### שאלה 1

#### סעיף א'

(1) דנון טוענת, כי אחד הרעיונות המרכזיים בספר בראשית הוא שהבריאה מתוכננת ובאה לקיים סדר בעולם. הביטוי החוזר המבסס את דבריה הוא: "ויהי ערב ויהי בוקר יום X" (אחד, שני ואילך). הביטוי מראה כי ישנה חלוקה לימים, כלומר שקיים סדר בבריאה. עצם החלוקה לימי בריאה שונים, כאשר בכל אחד מהם נבראים דברים שונים, מעידה על תכנון הבריאה.

(2) על פי הטענה כי אלוהים הוא שיצר סדר בתוהו ובוהו והוא זה שהשליט סדר במהלך הבריאה, ניתן להגיד כי האל הוא השליט של העולם (האל עליון והעולם כפוף לו – יחס היררכי), הוא עושה בו כרצונו. העולם סר למרותו של האל.

#### סעיף ב'

(1) הסתירה בין בראשית וישעיה היא: בבראשית א, 2 כתוב כי לפני בריאת העולם היו קיימים תוהו ובוהו וחושך. ואילו בישעיה מ"ה, 7 נאמר כי אלוהים הוא שברא גם את האור וגם את החושך. כלומר, בבראשית א, 2 אלוהים לא ברא את החושך, ואילו בישעיה מ"ה, 7 הוא כן.

(2) את הסתירה בסעיף (1) ניתן ליישב באופן הבא: אלוהים בבראשית א, 5 כינה את החושך - לילה. נתינת שם היא אקט סימבולי של בעלות ושליטה. מכאן, ניתן לקבל את ההנחה שה' יצר את החושך, ככתוב בישעיה מ"ה, 7.

### סעיף ג'

(1) בפסוקים 14-19 מסופר על בריאת השמש, הירח והכוכבים ונתינת תפקידם. בתרבויות המזרח הקדום לשמש, לירח ולכוכבים היה מעמד של אלים. כאשר הכתוב המקראי מספר כי אלוהים הוא שברא אותם ונתן להם תפקידים מוגדרים, הוא שולל מהם את הכוחות האלוהיים, מוריד אותם למעמד של שאר הברואים - כולם חלק מתכנית אלוהית, כולם נתונים לשליטתו. על ידי כך, הסופר המקראי מבטל את המיתוס: "ויאמר אלוהים יהי מאורות ברקיע השמים להבדיל בין היום ובין הלילה ויהיו לאותות ולמועדים ולימים ולשנים" **אָן**: "ויעש אלוהים את שני המאורות הגדולים את המאור הגדול לממשלת היום ואת המאור הקטן לממשלת הלילה ואת הכוכבים" - השמש הירח והכוכבים נבראו על ידי ה', בכדי להבדיל בין היום והלילה, להראות את כיווני השמיים, לסמן זמנים מיוחדים ועוד.

(2) על פי פסוקים 14-19 ניתן לטעון כי העולם נברא בשביל האדם. בפסוקים אלו ניתן לראות כי השמש, הירח והכוכבים קיבלו תפקיד מיוחד - להבדיל בין היום לבין הלילה, להראות את כיווני השמיים, לציין זמנים מיוחדים עונות חקלאיות, להגדיר את לוח השנה ולהאיר על הארץ. תפקידי המאורות נועדו לסייע לאדם בחייו בעולם - שידע להבדיל בין שעות, בין עונות חקלאיות, בין ימי חול לימים מיוחדים.

### שאלה 2

#### סעיף א'

- (1) ראיות מן הכתוב שה "איש" הוא מלאך אלוהים (על הנבחן להביא שתי ראיות):
- "... ויאבק איש עמו עד עלות השחר. וירא כי לא יכול לו ויגע בכף ירכו ותקע כף ירך יעקב בהאבקו עמו" - יעקב והמלאך נאבקים לאורך כל הלילה ללא הכרעה. עם שחר, המלאך נוגע בירך יעקב, ורק מעצם הנגיעה גרם לו לנקע, דבר המעיד על כוחו הפלאי/שמימי.
  - "ויאמר שלחני כי עלה השחר" - המלאך מבקש מיעקב לשחררו עם עלות השחר. על פי התפיסה הדתית/אמונית, המלאכים היו על פני האדמה במהלך הלילה בלבד ועם שחר, היו נוהגים לחזור למקומם בשמיים.
  - "ויאמר לא אשלחך כי אם ברכתני" - יעקב מבקש ברכה מה "איש", דבר המעיד על כך שיעקב ראה בו מלאך אלוהים.
  - "ויאמר לא יעקב עוד יאמר שמך כי אם ישראל כי שרית עם אלוהים ועם אנשים ותוכל" - המלאך מכריז על שינוי שמו של יעקב. מדרש השם מעיד על כך שיעקב נלחם עם אנשים ועם יצורים שמיימים, כדוגמת המלאך, דבר המחזק את ההנחה כי האיש היה מלאך.

- "ויאמר הגידה נא שמך ויאמר למה זה תשאל לשמי..." – המלאך אינו מוסר ליעקב את שמו, מאחר ושמות המלאכים לא נמסרים לבני האדם.
- "ויקרא יעקב שם המקום פניאל כי ראיתי אלוהים פנים אל פנים ותנצל נפשי" – במדרש השם למקום, יעקב מכריז שראה "אלוהים" = מלאך אלוהים.

(2) ראיה שהמלאך ניצח את יעקב והסברה :

- "... וירא כי לא יכול לו ויגע בכף ירכו ותקע כף ירך יעקב בהאבקו עמו" – לאחר מאבק הנמשך לאורך כל הלילה, המלאך גבר על יעקב גרם לו לפציעה, רק מעצם הנגיעה בכף ירכו.

ראיות שיעקב ניצח את המלאך (על הנבחן להביא ראיה אחת ולהסבירה) :

- "וירא כי לא יכול לו.. שלחני כי עלה השחר" – על פי דבריו של המלאך, ניתן להבין שהוא מתחנן שיעקב ישחררו, ומכאן שהבין שלא יכול היה לגבור על יעקב.
- "ויאמר לא אשלחך כי אם ברכתני... ויברך אותו שם" – יעקב אינו מניח למלאך, עד שהוא מקבל ממנו ברכה, כפי שהוא רצה.
- "ויאמר לא יעקב עוד יאמר שמך כי אם ישראל כי שרית עם אלוהים ועם אנשים ותוכלי"- המלאך המכריז על שינוי שמו של יעקב. הוא מציין במדרש השם שיעקב נלחם "עם אלוהים" – יצורים שמיימים וגבר עליהם, משמע יעקב ניצח את המלאך.
- "ויקרא יעקב שם המקום פניאל כי ראיתי אלוהים פנים אל פנים ותנצל נפשי" – יעקב מכריז במדרש השם למקום, כי הוא נאבק עם אלוהים וניצל, ניתן להבין זאת במשמעות שהוא גבר על המלאך.

## סעיף ב'

(1) על פי דבריו של קופטש, יעקב נאבק עם עצמו.

(2) המאבק היותר משמעותי עבור יעקב, הוא המאבק על פי הסיפור המקראי :

יעקב נלחם עם מלאך אלוהים. מאבק זה הוכיח לו כי ביכולתו לגבור על כוחות עצומים וגדולים העומדים מולו. בנוסף, זהו דבר היכול לסייע לביטחונו העצמי, אל מול החשש שלו לקראת הפגישה עם אחיו עשו. כמו כן, הוא זכה לברכה מהמלאך ולשינוי שמו, המעיד על יכולותיו הגדולות.

או :

המאבק היותר משמעותי עבור יעקב, הוא המאבק על פי דברי קופטש :

יעקב הנלחם עם עצמו, נאלץ להתמודד עם המציאות שממנה הוא ברח עד כה (גניבת ברכת הבכורה מאחיו...). מאבק זה אילץ אותו לחשבון נפש עצמי, לתהליך של זיקוק, שבסופו הוא עובר שינוי. הוא אינו עוד יעקב, על כל המתקשר למעשי העבר שלו, כי אם ישראל – אבי האומה.

## סעיף ג'

(1) על פי המדרש, הברכה שבירך המלאך את יעקב היא מחילה/ כפרה, על כך שגנב את ברכת אחיו עשו מאביו.

(2) על פי המדרש, לסיפור המתחיל בבראשית כ"ז יש סיום מוצלח. בראשית כ"ז מספר על מעשה גניבת יעקב את ברכת הבכורה מאחיו עשו, סיפור זה הסתיים בכעסו הגדול של עשו על יעקב וברצונו להרגו. על פי המדרש, המלאך השומר על עשו סולח לו בשם עשו על מעשה זה.

## פרק שני – היסטוריוגרפיה ונבואה (40 נקודות)

הנבחנים נדרשו לענות על שתיים מהשאלות 3-5 (לכל שאלה - 20 נקודות): בכל אחת מהשאלות שנבחרו סעיף א' (חובה) (8 נקודות), ויש לבחור שניים מהסעיפים ב-ד (לכל סעיף - 6 נקודות).

### שאלה 3

#### סעיף א'

(1) מטרת מבחן האש שמציע אליהו לערוך היא: להוכיח מיהו האל האמיתי, ה' או הבעל. לפי מבחן זה, האל שיוריד אש מהשמיים, הוא האל האמיתי: "והיה האלהים אשר יענה באש הוא האלהים".

(2) כתוצאה מהמבחן, האל שענה באש הוא ה'. לכן, גם ירידת הגשם וסיום הבערות היא נס מה'.

#### סעיף ב'

בפסוק 21 אליהו אומר לבני ישראל, שאם ה' הוא האל האמיתי, שיעבדו אותו, ואם הבעל הוא האל האמיתי, שיעבדו אותו. אין הם יכולים לעבוד את ה' ואת הבעל במקביל. על פי פירוש רד"ק העם לא ענה לאליהו בתחילה, משום שלא ידע כיצד לבחור בין ה' ובין הבעל. העם הסכים להצעת אליהו, שהאל שיוריד אש מהשמיים הוא האל האמיתי, מכיוון שהמבחן יאפשר להם לבצע את הבחירה הנכונה.

#### סעיף ג'

(1) המשמעות הסמלית בעליית אחאב: לאחר שחיתת נביאי הבעל, אליהו מצווה על אחאב לעלות לאכול ולשתות: "עלה אכל ושתה", ואחאב מבצע את דבר אליהו: "ויעלה אחאב לאכל ולשתות". עליית אחאב אינה רק עלייה פיזית אלא עלייה רוחנית-דתית. אחאב חוזר לטמא בקול אליהו, איש האלוהים, ובכך חוזר גם להאמין בה'.

(2) בפסוקים 43-44, אליהו באמצעות נערו, מצווה על אחאב לחזור בחזרה לארמונו בעמק יזרעאל: "אסר ורד ולא יעצרכה הגשם". גם הפעם אחאב שומע בקול אליהו, ורוכב חזרה לארמונו: "וירכב אחאב וילך יזרעאלה". המשמעות הסמלית של פעולת אחאב, היא חזרה לאמונה בה' ובנביאו, אליהו.

## סעיף ד'

- (1) ההבדל בין פעולת משה לפעולת אליהו : משה לא פעל בעצמו כנגד עבודת האלילים, אלא בני לוי פעלו בשמו : משה קורא למאמינים בה' להצטרף אליו, ולאחר שבני לוי מצטרפים, הוא מורה להם לעבור במחנה ישראל ולהרוג את החוטאים. לעומת זאת, אליהו פועל נגד עבודת האלילים בעצמו : הוא מורה לעם ישראל לתפוס את נביאי הבעל, ולאחר מכן הוא מוריד אותם לנחל קישון ושוחט אותם בעצמו.
- (2) לדעתי, הסיבה להבדל זה נובעת מכך שבניגוד למשה, אליהו הוא נביא קיצוני וקנאי לה'. לכן, הוא שחט בעצמו את נביאי הבעל.

### אז:

בעוד שמשה פעל כנגד החוטאים בקרב עם-ישראל, ולכן לא הרגם בעצמו, אליהו פעל נגד נביאי הבעל, ולכן שחט אותם בעצמו.

## שאלה 4

### סעיף א'

- (1) החידוש הוא : עבודת ה' רק במקום אחד, במקום הנבחר. **אז** : ריכוז פולחן ה'. שני שלבים לביצועו :
- כאשר עם-ישראל ייכנס לארץ, עליו להשמיד את כל עבודת האלילים של הכנענים, שפזורה בארץ, על מנת למחוק את זכרה מעל פני האדמה.
  - בשלב הבא, על עם-ישראל יהיה לרכז את כל פולחן ה' במקום אחד, אותו מקום בו יבחר ה', ולהקריב שם את כל הקורבנות.
- (2) אמצעים ספרותיים הבאים להדגיש את החידוש (על הנבחן לציין ולהדגים **אחד**) :
- מילה מנחה "שם" / "שמה" – מילה זו באה להדגיש את המסר : כל עבודת הקורבנות תצטרך להיות מבוצעת רק במקום אחד, מקום ריכוז הפולחן : " .. לשום את שמו שם לשכנו דרשו ובאת שמה.. והבאתם שמה.. לשכן שמו שם..".
  - ביטוי חוזר **אז** : חזרה : "המקום אשר יבחר ה'" – ביטוי זה חוזר פעמיים, על מנת להדגיש את מצוות ריכוז פולחן ה' רק במקום אחד ויחיד.
  - פירוט : הסופר מפרט את כל סוגי הקורבנות אותם יש להביא למקום ריכוז הפולחן, על מנת להדגיש שיש להביא את כולם למקום ריכוז הפולחן : "עלותיכם וזבחיכם ואת מעשרתיכם ואת תרמת ידכם ונדרכתם ונדבתיכם..".
  - אז** : הסופר מפרט את חיסול עבודת האלילים שיש לבצע, על מנת להדגיש שיש לחסלה באופן טוטאלי : "אבד תאבדון.. ונתצתם ושברתם.. תשרפון.. תגדעון ואבדתם".

וכן תתקבלנה תשובות נוספות מנומקות ומודגמות.

### סעיף ב'

(1) על פי טענה זו, החידוש התרחש בשנת 622/1 לפנה"ס.

(2) החידוש בעבודת ה' שזכר בספר דברים בא לידי ביטוי כבר בימי חזקיהו: כבר בתקופת חזקיהו נערך ריכוז פולחן ה' בירושלים (כפי שמזכיר רבשקה בנאומו): "... הלוא הוא אשר הסיר חזקיהו את במתיו ואת מזבחותיו ויאמר ליהודה ולירושלים לפני המזבח הזה תשתחוו בירושלים".

### סעיף ג'

(1) הסתירה בין מלכים א' י"ח, 20-24 ובין דברים י"ב, 5-6 היא: ספר דברים מצווה על ריכוז פולחן ה' במקום אחד, במקום שה' יבחר, ואילו על פי מלכים א' י"ח, 20-24, אליהו מציג תחרות, במהלכה יזבח לה' על הר הכרמל (שאינו מקום ריכוז הפולחן).

#### או:

כיצד ייתכן שאליהו מתכוון להקים מזבח לה' בהר הכרמל, הרי שה' ציווה על ריכוז פולחן (ואליהו הוא נביאו, שאמור לדעת זאת).

(2) הדעה הנוגעת לזמן חיבורו של ספר דברים ופותרת את הסתירה היא: הדעה הביקורתית/ חקר המקרא. על פי גישה זו, ספר דברים חובר רק בסמוך לתקופת יאשיהו (621/2 לפנה"ס), ולכן אליהו, שחי מאות שנים לפני כן, כלל לא מודע לחוק ריכוז הפולחן.

### סעיף ד'

(1) תפיסת האלוהות הבאה לידי ביטוי בפסוק 11 היא: אלוהות מופשטת. על פי פסוק זה, ה' יבחר את העיר בה ייערך ריכוז הפולחן, אך רק כבודו של ה' ישכון באותו המקום (השם שלו), ולא הוא עצמו.

(2) תפיסת האלוהות בדברים י"ב, 11 עולה בקנה אחד עם תפיסת האלוהות בעזרא א', 2-4: בשני הכתובים תפיסת האלוהות היא אלוהות מופשטת: בדברים נאמר: "והיה המקום אשר יבחר ה' אלוהיכם בו לשכן שמו שם...". רק שם ה' ישכון במקום ריכוז הפולחן ולא ה' עצמו. בעזרא מוצג אותו רעיון: "... כל ממלכות הארץ נתן לי ה' אלוהי השמים...". ה' הוא אל מופשט, ו"מקום מושבו" הוא השמיים.

#### או:

תפיסת האלוהות בדברים י"ב, 11 אינה עולה בקנה אחד עם תפיסת האלוהות בעזרא א', 2-4: בדברים י"ב תפיסת האלוהות היא אלוהות מופשטת: בדברים נאמר: "והיה המקום אשר יבחר ה' אלוהיכם בו לשכן שמו שם...". רק שם ה' ישכון במקום ריכוז הפולחן, ולא ה' עצמו. לעומת זאת, בעזרא א', תפיסת האלוהות היא אלוהות מוחשית: "ויבן את בית ה' אלוהי ישראל הוא האלוהים אשר בירושלים" - ה' מוצג כמי ששוכן בירושלים, כלומר, כמי שיכול לגור פיסית בביתו שבירושלים.

## שאלה 5

## סעיף א'

(1) הדברים הפסימיים שירמיהו אומר: ירמיהו מנבא לעם נבואת תוכחה לפיה, משום שלא שמעו בקול ה', ה' יעניש אותם באמצעות בבל. בבל תחריב את ממלכת יהודה ואת כל העמים סביב, וכתוצאה מכך ממלכת יהודה תוגלה, ותהפוך שוממה למשך זמן רב, 70 שנה: "הנני שלח ולקחתי את כל משפחות צפון... ואל נבוכדראצר מלך בבל והבאתים על הארץ הזאת ועל ישיביה ועל כל הגוים האלה סביב והחרמתים ושמתיים לשמה ולשרקה ולחרבות עולם.... ועבדו הגוים האלה את מלך בבל שבעים שנה".

הדברים האופטימיים שירמיהו אומר: ירמיהו מנחם את העם בכך, שאומר שתקופת שלטונה של בבל תהיה מוגבלת, וסופה להיענש על ידי ה'. בתום 70 שנה תפקוד את בבל אותה פורענות שהביאה על העמים האחרים: "והיה כמלאות שבעים שנה אפקד על מלך בבל ועל הגוי ההוא נאם ה' את עונם ועל ארץ כשדים ושמתי אתו לשממות עולם".

(2) ראייה המעידה על התגשמות הנבואה של ירמיהו: בעזרא א, 1-2 נאמר: "ובשנת אחת לכורש מלך פרס לכלות דבר ה' מפי ירמיה העיר ה' את רוח כרש מלך פרס.... כל ממלכות הארץ נתן לי ה'... והוא פקד עלי לבנות לו בית בירושלם..." – ירמיהו ניבא שגלות בבל תימשך 70 שנה, ואכן כורש מאפשר לעם-ישראל לשוב חזרה לארצו, כאשר דבר ה', כפי שירמיהו ניבא, הגיע לסיומו. כלומר, 70 שנות הגלות הסתיימו, ונבואת ירמיהו התגשמה.

## סעיף ב'

(1) דוגמה למצלול (על הנבחן לציין אחת):

- "שמה ולשרקה".

- "ששון... ושמחה".

פרטים המסמלים את שגרת חיי היום-יום: "והאבדתי מהם קול חתן וקול כלה קול רחים ואור נר".

(2) המסר הנבואי המובע באמצעות המצלול הוא: חורבן ממלכת יהודה אכן יתרחש והיא תושמד באופן טוטאלי. ציון הפרטים משגרת היום-יום מתדד את המסר הנבואי באופן הבא: תיאור זה מתאר את הדממה המלווה את החורבן, ומאפיינת בדרך כלל מקום שומם. בעקבות הפורענות והחורבן, מעלות השחר ועד הלילה, לא ישמעו עוד קולות המציינים שגרת חיים: לא קולות של שמחה, המסמלים המשכיות והתחדשות, ולא קולות של טחינת הקמח.

## סעיף ג'

(1) ירמיהו, כמו הנביאים שהיו לפניו, הבטיח לעם פעם אחר פעם, שרק אם הם ישובו אל ה', הם ימשיכו לשבת בארץ: "שובו נא איש מדרכו הרעה ומרע מעלליכם ושובו על האדמה אשר נתן ה' לכם". כלומר, אם לא יחזרו אל ה' וישפרו את דרכיהם, תבוא עליהם פורענות קשה.

נבואות הפורענות של ירמיהו היו מותנות, אך מכיוון שהעם בחר לא לשמוע לנביא, התוצאה תהיה עונש בלתי נמנע: "וואל תלכו אחרי אלהים אחרים לעבדם ולהשתחוות להם ולא תכעיסו אותי במעשה ידיכם ולא ארע לכם. ולא שמעתם אלי נאם ה'..."

(2) בירמיהו ז, 9 מדבר הנביא על שני סוגי חטאים: חטאים פולחניים-דתיים וחטאים מוסריים. סוג החטא המצדיק חורבן של חברה הוא מוסרי: חברה, שבני האדם השייכים אליה מבצעים פשעים חמורים כלפי בני אדם אחרים, כגון: רצח, אינה ראויה להמשיך ולהתקיים.

#### **אז:**

סוג החטא המצדיק חורבן של חברה הוא פולחני-דתי: הליכה אחרי אלוהים אחרים, ואי שמירה על האמונה בה', הינה הפרת מצוות האל, ולכן מוצדק להחריב חברה הנוהגת כך.

#### **סעיף ד'**

- (1) לדברי ירמיהו, הסיבה למעורבות של בבל בחורבן יהודה היא: רצון ה'. מלך בבל הוא עבד ה', כלומר כלי ביד ה' להעניש את ממלכת יהודה על חטאיה.
- (2) לפי איזנברג, היחס של ה' לבבל לאחר 70 שנה השתנה, משום שבבל נהגה באופן לא מוסרי. בבל תיענש: היא תושמד ותהפוך לשממה, כפי שעשתה לעמים אחרים. במילים אחרות: ה' יעניש את בבל בשל חטאיה המוסריים.

### **פרק שלישי – נושאי החובה (18 נקודות)**

הנבחנים נדרשו לענות על שלוש מתוך השאלות 6-9 (לכל שאלה – 6 נקודות)

#### **חוק**

#### **שאלה 6**

#### **סעיף א'**

המכנה המשותף לשלושת הפטורים הראשונים הוא: מניע הומאני. הפטורים עוסקים בבני אדם שקיים חשש שאם יצאו למלחמה וימותו, לא יוכלו ליהנות מפרי עמלם. לעומתם, הפטור האחרון הוא פטור ממניע צבאי. אדם אשר מפחד, לא יצא למלחמה, והמטרה היא למנוע פגיעה במורל של שאר הלוחמים.

#### **סעיף ב'**

לדעתי, הפטורים ההומאניים הם המוצדקים ביותר, היות ואדם אשר השקיע ובנה בית או נטע כרם, או אירס אישה, מן הראוי שיזכה ליהנות מההשקעה שלו.



**או:**

לדעתי, הפטור הצבאי הוא המוצדק ביותר, היות ופחד של אדם אחד יכול להשפיע על צבא שלם, ומן הראוי שאדם שמפחד ועלול להשפיע על חבריו- לא יצא למלחמה.

וכן תתקבלנה תשובות נוספות, הנוגעות לכל אחד מארבעת המקרים.

**חכמה****שאלה 7****סעיף א'**

המעורבות של האישה :

בבראשית ג, 1-6 האישה עונה לנחש, שפונה אליה ומשוחח אתה, ומשיבה לדבריו. לאחר שהנחש עונה לדבריה, ומציג בפניה את הסיבה האמיתית לכך שה' לא מעוניין שיאכלו מעץ הדעת טוב ורע, וכן את העובדה שהם אינם עומדים למות אם יאכלו - היא אוכלת מפרי עץ הדעת טוב ורע, ונותנת גם לאדם.

באיוב ב, 9 רואה אשת איוב את סבלו של בעלה, לאחר שאבד את כל ילדיו, רכושו וכעת גם את בריאותו, ופונה אליו, על מנת שיסיים את ייסוריו : היא ממליצה לו לקלל את ה' ולמות (על מנת לשים קץ לסבלו).

בבראשית ג, 1-6 מטרת ההתערבות של האישה היא : בגלל שהנחש שוחח עמה על פרי עץ הדעת, ושכנע אותה שלא ייגרם כל נזק מאכילתו, ושהיא תזכה לחכמה אלוהית, היא יוזמת את אכילת הפרי, ואז נותנת גם לאדם, על מנת שיאכל עמה.

**או:** על מנת שיזכה גם הוא לחכמה, הדומה לזו של האל.

באיוב ב, 9 מטרת ההתערבות של אשת איוב היא : להביא לכך שבעלה יפסיק לסבול. היא רואה את סבלו הרב, ומתוך כאב, פונה אליו ומייעצת לו לשים לכך סוף.

**סעיף ב'**

לדעתי, דבריו של הרש"ר הירש עולים בקנה אחד עם דברי אשת איוב. הסיבה לכך היא : אשת איוב פועלת מתוך טוב ליבה. היא אוהבת את בעלה, רוצה בטובתו, ואינה יכולה לשאת את סבלו. לאור זאת, האכפתיות שלה כלפיו והרצון שלה לסיים את סבלו, מעידות על כוונותיה הטובות, שעולות בקנה אחד עם דבריו של הרש"ר הירש, לפיהם האישה היא זוגתו של הגבר, וזו שגורמת לטוב בעולם.

**או:**

לדעתי, דבריו של הרש"ר הירש אינם עולים בקנה אחד עם דברי אשת איוב. אשת איוב מעודדת את איוב לקלל את ה', ומדובר במעשה שאינו מעשה טוב, אלא מעשה נבלה. לאור זאת, דבריה אינם עולים בקנה אחד עם דבריו של הרש"ר הירש, לפיהם האישה מביאה את הטוב בעולם.

## נביאי אמת ושקר

### שאלה 8

#### סעיף א'

לפי חלקו הראשון של הפסוק: "הנביא אשר אתו חלום יספר חלום ואשר דברי אתו ידבר דברי אמת" – ניתן להבחין בין נביא שקר לנביא אמת:

נביא שקר הוא נביא המציג את חלומותיו הפרטיים כחלומות נבואיים.  
נביא אמת הוא נביא המוסר את דבר אלוהים לעם.

#### סעיף ב'

הדימוי בחלק השני של הפסוק: "מה לתבן את הבר" – תורם להבחנה בין נביא אמת לנביא שקר: ירמיהו מדמה את נבואות השקר ל"תבן" – שארית התבואה, הניתנת לבעלי חיים למאכל. לעומת נבואות האמת, אותן הוא מדמה ל"בר" – גרגירי התבואה המשמשים למאכל בני אדם. ירמיהו טוען באמצעות דימוי זה, שכפי שמפרידים בין התבן לבר, למרות ששניהם מאותו המקור, כך יש להפריד בין חלומות פרטיים שמציגים נביאי השקר, לחלומות נבואיים שמוסרים נביאי האמת.

## תגובות לחורבן ושיבת ציון

### שאלה 9

#### סעיף א'

הקמת מקדש לאל משפיעה על המצב הכלכלי של מאמיניו באופן הבא:  
על פי חגי: מצבם הכלכלי של שבי ציון קשה, בשל העיכוב בבניית בית המקדש השני, ואי השלמת בנייתו: "זרעתם הרבה והבא מעט אכול ואין לשבעה שתו ואין לשכרה... פנה אל הרבה והנה למעט והבאתם הבית ונפחתי בו יען מה... יען ביתי אשא הוא חרב ואתם רצים איש לביתו על כן כלאו שמים מטל והארץ כלאה יבולה..." (מכך נובע, שאם יסיימו לבנות את בית המקדש, מצבם הכלכלי ישתפר).

על פי כתובת הגליל: באופן דומה, נאמר, שביום שתחל בניית המקדש, האל יטיב את המצב הכלכלי של מאמיניו: "ביום שישלח ידו לעבודת הבית יקרא האל לרוח נושאת גשם שתביא שפע משמים... ביום בו יונחו יסודות המקדש יבוא שפע על הארץ".

#### סעיף ב'

חגי מעודד את העם לשנות את התפיסה בנוגע למקדש על פי פסוק 8 באופן הבא: שבי ציון מתעכבים בבניית בית המקדש, בשל מצבם הכלכלי הקשה, וכן בשל העובדה שאין להם די כסף על מנת לבנות את המקדש מחומרים משובחים. לעומת זאת, חגי חושב אחרת: לדעתו, כל בית מקדש שייבנה, מכל חומרי בנייה, גם שאינם משובחים, יהיה רצוי על ידי האל, ויתקבל בעיניו בברכה: "עלו ההר והבאתם עץ ובנו הבית וארצה בו ואכבד אמר ה'". לאור זאת, על שבי ציון להקים את בית המקדש השני, מחומרי הבנייה הקיימים ברשותם.

## פרק רביעי – נושאי ההרחבה (6 נקודות)

הנבחנים נדרשו לענות על אחת מתוך השאלות 10-13 (לכל שאלה – 6 נקודות)

### חוק

#### שאלה 10

#### סעיף א'

על פי החוק, הערך עליו נדרש לשמור העם הוא: צדק. הקפדה על משפט צדק, תביא לירושת הארץ (אחיזה בארץ ושגשוג). מכאן, במידה והעם לא יעשה משפט צדק, הוא לא יזכה לשבת בארץ.

#### סעיף ב'

לדעתי, העונש על אי שמירת הצדק הוא מידת. כאשר אנשים דוגלים בשחיתות, באי עשיית צדק, באי עזרה לחלשים, הדבר פוגע בכל שכבות האוכלוסייה. לאור זאת, חברה שכזו אינה זכאית לשגשג או להמשיך ולשבת בארץ, שאלוהים נתן לעם.

וכן תתקבל תשובה מנוגדת ומנומקת.

### חכמה

#### שאלה 11

#### סעיף א'

- שתי תשובותיו של איוב לרעיו על כך שלא ייתכן שה' מעוות את הצדק, על פי פסוקים 1-3:
- בפסוק 2 תשובתו הראשונה של איוב היא: מכיר בכך שמול ה' ברור שהוא לא יכול להיות צודק. במלים אחרות: ניתן להניח שאיוב הגיע למסקנה שאם הוא נענש והובאו עליו אסונות, עליו לבדוק את מעשיו שלו. הסיבה לכך היא: אלוהים תמיד צודק אל מול האדם.
  - בפסוק 3 תשובתו השנייה של איוב היא: אם האדם יחפוץ להישפט מול אלוהים, האדם לא יוכל לענות אפילו לא לטענה אחת מתוך אלף הטענות שיטען כנגדו ה'. כלומר, אין באפשרות האדם להתגונן או לצאת צודק, משום שהוא חסר אונים כנגד אלוהים. כלומר, אין כל סיכוי לאדם מול ה', כיוון שה' יותר חזק ממנו (מכל הבחינות).

#### סעיף ב'

פסוקים 4-7 תומכים בתשובתו השנייה של איוב. האדם הוא חסר אונים מול האל, שהינו חזק ממנו מכל הבחינות. בפסוקים אלה טוען איוב, שכוחו של האל הוא עצום, הוא מסוגל להזיז הרים ממקומם, ולהרעיד את הארץ. כיוון שמדובר בעוצמה אדירה, לא ניתן לעמוד מול האל למשפט ולנצח במשפט זה.

וכן תתקבל גם תשובה הפוכה, המבוססת על הפסוקים ומנומקת.

## נביאי אמת ונביאי שקר

### שאלה 12

#### סעיף א'

הסיבה למתח בין אמציה ובין עמוס היא :  
עמוס מנבא על חורבן מקדשי ישראל ועל השמדת שושלת המלוכה, ואילו אמציה, שהינו כהן במקדש בבית אל, אינו מעוניין לשמוע ולקבל נבואה זו. אם הנבואה תתגשם, היא עתידה להביא לכך שאמציה יאבד את תפקידו, את פרנסתו ואת מעמדו – ואת זאת, הוא אינו יכול לקבל. זו הסיבה שבגללה הוא מנסה למנוע מעמוס לומר את דבריו, ולגרשו מממלכת ישראל בחזרה לביתו שביהודה.

הסיבה למתח בין פשחור ובין ירמיהו היא : ירמיהו מנבא על חורבנה של ירושלים ושל בית המקדש בתוכה. פשחור, שהינו כהן בבית המקדש בירושלים, אינו מעוניין לשמוע ולקבל לנבואה זו. אם הנבואה תתגשם, היא עתידה להביא לכך שפשחור יאבד את תפקידו, את פרנסתו ואת מעמדו – ואת זאת, הוא אינו יכול לקבל. זו הסיבה שהוא כולא את ירמיהו במהפכת.

#### סעיף ב'

לדעתי, התגובה של עמוס על דברי אמציה הולמת את תפקיד הנביא : נביא אינו מתפרנס מנבואותיו, אינו מקבל את התפקיד בירושה מאביו, ואינו בוחר בו. ה' הוא זה שמחליט מי יאמר את דבריו, מה הם דבריו ומי יהיה שליחו.

וכן תתקבלנה תשובות נוספות מנומקות.

## תגובות על החורבן ושיבת ציון

### שאלה 13

שלוש דרכי התמודדות של יחיד או של ציבור עם אבדן ושכול :

- דיכאון : גולי בבל יושבים בגלות ובוכים על חורבנם של ירושלים ושל בית המקדש.  
או : גולי בבל אינם מסוגלים לעכל את חורבנם של ירושלים ושל בית המקדש.  
או : גולי בבל אינם מסוגלים לשיר שירים על אדמת הגלות, כיוון שהם שרויים בדיכאון על חורבן המקדש וירושלים.
- כעס : גולי בבל כועסים על האדומים, שדרבנו את בבל להשמיד את ירושלים ולמחוק את יסודותיה.  
או : גולי בבל כועסים על בבל, על כך שהחריבה את ירושלים ואת בית המקדש, ומבקשים מה' לנקום בה על מעשיה.
- השלמה : המשורר נשבע לזכור את חורבנה של ירושלים ואת חורבן בית המקדש, ולהזכיר את חורבנם בכל אירוע משמח שיהיה לו בחייו. מכאן, ניתן להבין שהוא השלים עם החורבן, ומבטיח שלא יישכח אותו.

וכן תתקבלנה תשובות נוספות, המבוססות על המזמור.

## פרק חמישי – קטע שלא נלמד (12 נקודות)

הנבחנים נדרשו לענות על שאלה 14 (חובה) ועל שתיים מתוך השאלות 15-17  
(לכל שאלה – 4 נקודות)

### שאלה 14

#### סעיף א'

האירועים המתוארים בפסוקים 5-15, אירעו בתחילת ימי מלכות שלמה:  
- "ועתה ה' אלוהי אתה המלכת את עבדך תחת דוד אבי ואנכי נער קטן לא אדע צאת ובא" – שלמה מכריז לפני ה', שהוא עודנו צעיר ובתחילת דרכו כמלך ועדיין אינו בעל ניסיון.

#### סעיף ב'

החשיבות של התרחשות אירועים אלה בשלב זה של מלכותו:  
שלמה עולה למלוכה, צעיר וחסר ניסיון. הוא מבקש מה' חוכמה, שתסייע לו לשפוט את העם בצדק. ה' מעניק לשלמה את בקשתו ואף את כל אשר לא ביקש. כל אלה יחד, סייעו לשלמה לבסס את שלטונו כמלך חדש.

#### או:

התגלות ה' לשלמה בתחילת ימי מלכותו העניקה לשלמה ביטחון ועוצמה בתור מלך, שכן ההתגלות מאשרת את מלכותו על ידי האל.

### שאלה 15

- גורמים שהקשו על שלמה להכריע במקרה שהובא לפניו (על הנבחן לציין שני גורמים ולבססם):
- מדובר בנשים זונות שאמינותן מוטלת בספק: "אז תבאנה שתיים נשים זנות אל המלך..".
  - העובדה שמדובר בזונות מקשה על ההכרעה, כי לא ידוע מיהם האבות: "אז תבאנה שתיים נשים זנות אל המלך..".
  - אין עדים לאירוע המובא לפני שלמה, מלבד שתי הנשים המתגוררות יחד לבדן: "ותאמר האשה בי אדוני אני והאשה הזאת יושבות בבית אחד ואלד עמה בבית".
  - **או:** "ואנחנו יחדיו אין זר אתנו בבית זולתי שתיים אנחנו בבית".
  - קשה להבדיל בין התינוקות, בהסתמך על גודלם, מאחר והם נולדו בהפרש של שלושה ימים: "ויהי ביום השלישי ללדתי ותלד גם האשה הזאת".
  - לכל אחת מהנשים טענה שקולה אל מול טענתה של האחרת: "ותאמר האשה האחרת לא כי בני החי ובנך המת וזאת אומרת לא כי בנך המת ובני החי ותדברנה לפני המלך".

**שאלה 16**

לדעתי, פסיקתו של שלמה מעידה על "הבנה פסיכולוגית עמוקה". הסיבה לכך היא: שבחכמתו הרבה שלמה הבין כי אמו האמיתית של התינוק לא תסכים שיהרגו את בנה, וכי היא תעדיף שימסרו אותו לאישה אחרת, גם אם במחיר ניתוקה מתינוקה. לעומת זאת, האישה שאינה אימו האמיתית של התינוק, לא בהכרח תצא נגד דבריו של המלך על מנת להצילו. שלמה ערך "מבחן פסיכולוגי" לנשים בכדי שיוכל להכריע מי אימו האמיתית.

**א:**

לדעתי, פסיקתו של שלמה אינה מעידה על "הבנה פסיכולוגית עמוקה". הסיבה לכך היא: פסיקתו לחצות את התינוק לשניים, גם אם היא בגדר מבחן, אינה מתחשבת ברגשותיהן של האימהות ובמצבן הנפשי.

**שאלה 17**

תיאור המשפט בקטע, מעיד כי ה' אכן נענה לבקשה של שלמה. שלמה ביקש חכמה כדי לשפוט את העם בצדק. בקטע זה הובא לפניו מקרה משפטי קשה, אך בעזרת החכמה שה' העניק לו, הכריע שלמה במשפט. בעקבות אותו משפט ופסיקתו של שלמה, כל העם הכיר בחכמה האלוהית הנמצאת בו: "וישמעו כל ישראל את המשפט אשר שפט המלך ויראו מפני המלך כי ראו כי חכמת אלהים בקרבו לעשות משפט".